

„Mūsu mīļā, dārgā tēvuzeme Latvija tagad sadalās četros lielākos apgabalos:
Vidzemē, Zemgalē, Kurzemē un Latgalē.

Katram no šiem apgabaliem ir arī savas sevišķas īpatnības,
bet visi kopā tomēr ir un paliek vienota un nedalāma Latvijas valsts.

Tāpat arī zemnieka dzīvojama ēka dažreiz sadalās četrās istabās,
tomēr atrodas zem viena jumta
un ir vienas saimes apdzīvota.”

ANTONS SVARĀNS

ANTONS
SVARĀNS

KĀ RADĀS UN KĀ
IZZŪD PLAISA,
KAS ŠĶIŅ
LATGALI
NO PĀRĒJĀS LATVIJAS

Antons Svarāns 1934
Ēraksti 2012
13 lp. / ~ 0,16 MB

Kā radās un kā izzūd plaisa, kas šķiŗ Latgali no pārējās Latvijas.

Mūsu mīļā, dārgā tēvuzeme Latvija tagad sadalās četros lielākos apgabalos: Vidzemē, Zemgalē, Kurzemē un Latgalē. Katram no šiem apgabaliem ir arī savas sevišķas īpatnības, bet visi kopā tomēr ir un paliek vienota un nedalāma Latvijas valsts. Tāpat arī zemnieka dzīvojama ēka dažreiz sadalās četrās istabās, tomēr atrodas zem viena jumta un ir vienas saimes apdzīvota.

Mēs visi — lai saucamies par latgaliešiem, zemgaliešiem, kurzemniekiem vai vidzemniekiem — esam viena latviešu tauta, esam tikpat kā viena liela saime, kā viena tēva un vienas mātes bērni. Gan mūsu sarunas valoda nav visur gluži vienāda: Kurzemē runā drusku citādi nekā Zemgalē vai Vidzemē, un tur atkal izruna nav pilnīgi tāda kā Latgalē. Bet tas nevar un nedrīkst mūs šķelt.

Mūsu — latviešu — valoda sadalās trijos lielākos dialektos jeb izloksnēs. Šie dialekti, labi ieklausoties, dalās atkal tālāk, tā kā katrā pagastā atradīsim vienu otru vārdu, ko izrunā drusku citādi nekā kaimiņu pagastā. Arī Latgalē, piemēram, līvānieši runā mazliet citādi nekā rēzeknieši, un ap Krāslavu runā citādi nekā Jaunlatgales apriņķī. Par to nekas. Visi trīs galvenie dialekti — latgaliešu, tāmnieku un vidējais — kopā tomēr ir un paliek viena vienīga latviešu valoda, mūsu mīļā tēvu tēvu valoda. Visas izloksnes saplūst kopā par valodu, tāpat kā vairāki strautiņi saplūst kopā par lielāku upi.

Ar savu valodu, ar visu savu likteni mēs, visi latvieši, esam brāļi. Mēs bijām, esam un paliksim brāļi pasaules un Dieva priekšā. Tomēr dzīvē šad un tad gadījies, ka neesam varējuši tā saprasties un sadzīvot, kā labiem brāļiem vajadzētu. Tāpat kā kaimiņi dažreiz sabaŗas, arī mēs esam vienu otru reizi ķildojušies un vainu par to uzkrāvuši viens otram. Tas nav labi, tādas lietas brāļiem godu nedara. Kur nav satiecības, tur darbs neveicas, tur atgadās arī citas nelaimes. Mēs visi zinām: kad brāļi, kas ceļ jaunu māju, sāk savā starpā plēsties, tad darbs apstājas. Tāpēc arī mums, kas visi kopā ceļam jauno Latvijas valsts dzīvi, vajaga domāt par sapraŗanos, bet nevis par naidoŗanos.

Kad mūsu dienās rodas nesaskaņas latviešu starpā, tad dažreiz vienā pusē nostājas latgalieši, bet otrā — „baltieši” (tas ir — vidzemnieki, kurzemnieki un zemgalieši). Latgalieši un baltieši! Kā radās šis sadalījums? Kā radās plaisa starp latgaliešiem un baltiešiem, un kādā ceļā šī plaisa atkal izzudīs? — par to mums visiem vajaga padomāt. Un kad mēs labi pārdomāsim, tad sapratīsim, ka mūs šķēla sveši ļaudis, citas tautas un citas valstis, ne mēs paši. Tad sapratīsim arī to, ka sapraŗanās un apvienoŗanās nu ir mūsu paŗu rokās — mums pašiem par labu un par svētību mūsu vienotai tautai un mūsu vienotai Latvijas valstij. Kad mēs labāk izpratīsim mūsu līdzšinējo likteni, tad mums radīsies atkal stiprāka griba saprasties pilnīgi, un Dievs tad mums palīdzēs dzīvot atkal kā labiem brāļiem.

Kad tas bija, kad plaiss starp Latgali un citām latviešu zemēm vēl nebija? Kad mēs bijām vienoti?

Vecu vecos laikos mēs nebijām šķirti un skaldīti. Arī tagadnē viss svarīgākais mūs tikai vieno. Vispirms visus latvieŗus vieno ārējā daba, ģeografiskie un klimatiskie apstākļi. Ja viens apgabals drusku kalnaināks, bet otrs līdzenāks, ja vienā apvidū zeme drusku mālaināka, bet otrā smilŗaināka, tam maza nozīme. Mums visiem tādas paŗas vasaras, tādas ziemas, un pāri tās paŗas debesis, te dzidri zilas, te apmākuŗas. Daba mums visiem mīļa, lai arī brīŗam drusku paskarba. Bez darba mēs nevaram dzīvot, mums visiem daudz jāstrādā, bet bez maizītes mēs neesam. Ar prātīgu saimniecību varam būt pat turīgi. Tāpat nav tādas dabas robeŗas — jūras vai kalnu grēdas, kas

šķirtu Latgali no pārējās Latvijas. Robežu uz Vidzemi vai Zemgali mēs pārējam gandrīz nemanot, piemērot tikai Daugavu un Lubāna klāņus.

Mūs vieno asins radniecība, mūs vieno rase, tāpat kā viena tēva un vienas mātes bērņus vieno viņu radniecība. Tikai mūsu — visu latviešu — pirmtēvs, sencis — tālu, tālu pagātnē, aiz neskaitāmiem augumiem, aiz gadu tūkstošiem. Bija laiki, kad dzīvoja tauta, ko sauca par baltu tautu. Šie balti ar laiku sadalījās vairākās tautās: latviešos, leišos un senprūšos. Senprūši lielajos kaņos tika gluži iznīcināti, bet latvieši un leiši dzīvo vēl šo baltu dienu un dzīvos vēl mūžu mūžos. Ar laiku leišu tauta sadalījās divās grupās — žemaišos un leišos, un katrai daļai ir savs dialekts. Bet latvieši jau priekš daudz gadu simtiem dalījās — kuršos, zemgaliešos, sēļos un latgaliešos. Kurši dzīvoja savā Kurzemē, zemgalieši ap Jelgavu un Bausku, bet sēļi tagadējā Jēkabpils un Ilūkstes apriņķī. Par latgaliešiem senāk saucās visi tie latvieši, kas bija uz ziemeļiem no Daugavas, tagadējā Latgalē un Vidzemes lielākajā daļā. Gar jūrmaļu dzīvoja igauņiem radniecīga tauta — lībieši.

Arī senos laikos atgadījās, ka šīs ciltis naidojās un apkaņojās, bet arī tad ne tik daudz pašu nesaticības dēļ. Tā pirms septiņi simts gadiem, kad seno Latgali sagrāba savās rokās vācu bruņinieki, tad iedami kaņā uz Zemgali, viņi spieda arī latgaliešus iet līdzi un apkaņot savus ciltsbrāļus. Turpmākos gadu simteņos, lai arī dzīvojot zem svešas varas, sākās izlīdzināšanās, un latviešu ciltis nav vairs ieročiem rokā viena otru apkaņojušas. Tagad starp kurzemnieku (seno kuršu pēcnācēju), starp zemgali (seno zemgaļu un sēļu pēcnācēju) un starp vidzemnieku (seno rietumu daļas latgaļu pēcnācēju) nav vairs nekāda naida ne šķelšanās. Lai viņi sastopas tur vai citur pasaulē, lai kurzemnieks atnāk Vidzemē, lai vidzemniekam gadās nokļūt Kurzemē vai Zemgalē — viņi visi saprotas kā jau vienas tautas bērņi. Viņi taču latvieši, un uzglabātās īpatnības padara satiksmi tikai interesantāku, bet nevis noder zobgalībai un naidam.

Tikai latgalietis šai pulciņā palicis tāds pasvešāks, un tā ir mūsu tautas nelaime. Katram, kas mīl savu tautu un savu tēvzemi Latviju, lai tas būtu latgalietis, vidzemnieks, zemgalijs vai kurzemnieks — jādomā un jāpūlas, lai šī atšķirības sajūta un attiecību vēsums izzustu, un lai latgalietis atkal justos šajā pulciņā kā savējais, tāpat kā citi latvieši. Mums visiem jārūpējas, lai drīzi vien latgalieša vārdam būtu tikai tik daudz nozīmes, ka tas norādītu, no kuņa apgabala nāk šis latvietis.

Jau no senu seniem laikiem mūs visus vienoja v a l o d a, jaukā, mīļā latviešu valoda. Bija laiki, kad valodas ziņā starp šīm ciltīm nejuta nekādas starpības. Visi runāja vienādi. Mācītie valodnieki pierāda, ka vēl pirms nedaudz g. simtiem valodas ziņā nebija gandrīz nekādas starpības, lai tas tagadējās Latgales latvietis, lai tagadējais vidzemnieks, lai latvietis no otrā Daugavas krasta. Lielāka starpība valodā sāka rasties, kad pār mūsu zemi sāka valdīt zviedri un poļi, pēc tam krievi, sadalīdami Latvijas zemi atkal novados, kas pēc tam bija spiesti dzīvot savu atšķirtāku dzīvi, kur savstarpējas satiksmes mazāk, bet lielāka vara svešiem iespaidiem. Svešu kungu laikā radās valodas nesaskaņas starp latgaliešiem un citiem latviešiem. Mums to vajaga saprast, lai zinātu atrast vainīgo, bet lai nevainotu paši savus tautas brāļus.

No senu seniem laikiem mūs visus vienoja un pa daļai arī tagad vēl vieno mūsu vecu vecās tautasdziesmas, pasakas, teikas un citas gara mantas. Kad ieskatāmiem tautasdziesmu krājumos, lielajos „Latvju dainu” sējumos, tad redzam, ka šīs dziesmas mums visiem latviešiem gandrīz pilnīgi vienādas, lai tas būtu kurzemnieks vai latgalietis, vidzemnieks vai zemgalijs. Šis viens apstāklis jau pietiekoši liecina, ka senāk esam bijuši vienoti — viena tauta pasaules un Dieva priekšā, un ka mūsu starpā būs valdījis brāļu miers. Tautasdziesmas ir ļoti vecas, daudz vecākas par latviešu cilšu naidošanos un par latgaliešu atsvešināšanos. Un

tagad, kad mūsu skaistās tautasdziesmas atkal celtas godā un kad svešās dziesmas pie mums arvienu vairāk zaudē nozīmi, tuvināšanās veiksies jo labāk. Dziesma mūs atkal vienos un liks sajūst brālīgu tuvumu.

Senos laikos mūs visus stipri vienoja dažādās dzīves i e r a ž a s, dažādi t a u t a s s v ē t k i u n g o d i. Nav visai sen tie laiki, pat vēl mūsu vectēvu laikos, kad — Jāņus vēl visi svinējām vienādi, vienādi gājām līgot, vienādi dedzinājām Jāņu ugunis. Jāņu vakarā pār visām latviešu ciltīm, pār visiem Latvijas novadiem skanēja tas pats „līgo”, un pa visu Latviju mirdzēja Jāņu ugunis, visu mūsu zemi vaiņagojot vienā vienīgā ugunīgā vaiņagā. Tad visas latviešu sirdis pukstēja vienotā latviskā priekā.

Tāpat bija ar citiem latviešu svētkiem un godiem: tā ar pavasara, tā ar rudens un ziemas svētkiem. Tāpat bija ar latviešu godiem: krustabas, precības, kāzas, bēres bija visur vienādas un visur pavadītas skaistām izdarībām un bezgala daudz tautasdziesmām. Sevišķi kuplas bija kāzas, kas vilkās trīs dienas un kur katram brīdim bija savas īpašas izdarības un īpašas dziesmas. Svešie iespaidi pamazām sadrupināja šos svētkus un godus, dodot to vietā vienkāršas un tukšas viesības — ar dzeršanu, ēšanu un dejošanu. Un tā saira viena latviešu tautas kopotāja. Atdzimstot atkal mūsu tautiskiem svētkiem un godiem, būs atkal tuvinātas mūsu tautas daļas.

Visus latviešus vienoja, vieno un vienmēr vienos iekšējā daba — r a k s t u r s, d v ē s e l e s ī p a š ī b a s; visus vieno r a s e — mūsu asinis, visa mūsu būtība. Mēs taču esam ne tikai miesīgi, bet arī dvēseles tuvinieki. Mēs sapratāmies, un ja netraucēs vairs svešais, joprojām sapratīsimies, jo galu galā mēs visi domājam vienādi, vienādi jūtam, vienādā garā un veidā gribam to vai citu padarīt pasaulē. Mēs pasauli redzam vienādām acīm, mēs dzīves uzdevumiem varam tuvoties pa vienu ceļu. Mēs apzināmies, mēs jūtamies latvieši. Latvieša vārds ir vislielākais vienotājs. Un tādēļ lielu postu nodarīja tie svešinieki, kas bija latgalietim iestāstījuši, ka viņš neesot latvietis.

Garajā laika gaitā arī vēsturiskie notikumi mūs vienoja — gan priekos, gan arī bēdās. Bija laika posmi, kad latvieši dzīvoja jaukā mierā, kopdami savu zemi un lopus, medīdami zvērus, ievākdami medu, tirgodamies ar tuvām un tālām zemēm. Pati mīļā Laimas māmiņa tad pastaigājās pa mūsu zemi, iegriezdamās latviešu sētās, pati neredzama, bet iepriecinādama visus labos ļaudis. — Bet bija arī tādi laiki, kad visām latviešu ciltīm vajadzēja ķerties pie ieročiem un kaņot ar nikniem iebrucējiem, te ar krieviem, te ar skandināviešiem, te ar citiem. Vienreiz ienaidnieku aiztrenca projām, bet otrreiz gadījās, ka svešinieki nopostīja mūsu zemi. Šādas kopējas bēdas un kopēji prieki tāpat stipri vienoja latviešus, lai tas bija latgalietis, kursenieks vai zemgalietis.

Tā bija tanīs vecos laikos, kad latviešu ciltis vēl baudīja pilnīgu brīvību un dzīvoja savā Dieva dotā un svētītā zemē, dzīvoja ar savu darbu, ar savu gudrību, ar savu prieku, ar savu senu seno āriešu reliģiju, ar savu likteni un Dievu.

Bet tad mūsu tautu apmeklēja ļauna diena. Priekš astoņi simts gadiem mūsu zemē sāka nostiprināt savu varu sveši iebrucēji. Tā krievu kņazi sāka pārvaldīt seno Latgali (kur ietilpa arī Vidzeme). Tad iebruka vācu krustneši un padzina krievus, lai paņemtu savā pārvaldīšanā visu latviešu un igauņu zemi. Šīs zemes nosauca par L i v o n i j u. Iekaņojuši mūsu novadus, vācu bruņinieki sagrauba savās rokās visu varu, paņēma zemi un mantu, un mūsu senčus nospieda vergu kārtā. Tai pašā laikā ieveda kristīgo ticību. Visi latvieši piederēja pie o r d e ņ a v a l s t s. Tas zināmā mērā mūs vienoja, lai arī svešu kungu varā. Ne tikai citās lietās, arī dvēseles dzīves jautājumos šie svešie kungi neprastāja, ko domā un ko vēlas paši latvieši. No trīspadsmitā līdz sešpadsmitā gadu simta sākumam visa Livonija dēvējās katoļticīga. Bet tad — reformācijas laikā

— visu Livoniju ieskaitīja protestantos. Vienoti gan joprojām bijām, tikai ne uz iekšējā pamata.

Tikai 16. gadu simtenī sākās lielāki notikumi, kas mūsu vienību apdraudēja nopietnākā kārtā un kas atbalsoja līdz pat mūsu dienām. Livonijā iebruka krievu cars Joans Briesmīgais un nopostīja zemi. Tad šē sāka pārstaigāt citi kaimiņi — zviedri, poļi. Beidzot mūsu latviešu zemi sadalīja trijās daļās. Viena daļa — tagadējā Vidzeme — tika pievienota Zviedrijai, otrā daļa — tagadējā Kurzeme un Zemgale — dabūja puslīdz patstāvību, zem Polijas virsvaldības, bet trešo daļu — tagadējo Latgali — pievienoja poļu valstij. Latgalē un pa daļai Ilūkstes apriņķī ieveda katoļu ticību, bet pārējie latvieši palika pie luterticības. Senās Latgales jeb senās Vidzemes sadalīšana zviedru un poļu Vidzemē notika 1621. gadā. Zviedru daļu joprojām sauca par Vidzemi, bet poļu daļu — par *I n f l a n t i j u*, kas ir sakropļots Livonijas vārds. Nu — kad mūsu senči bija pakļauti dažādiem svešiem kungiem un saistīti pie dažādām baznīcām — sākās īstā atsvešināšanās starp latgaliešiem un pārējiem latviešiem. Tad radās šī plaša un pamazām auga lielāka un lielāka, un nu dara tik daudz nepatīkšanu tiklab vieniem kā otriem, tiklab latgaliešiem kā baltiešiem. Tikai tas mūs mierina, ka visu labāko latviešu (lai tas latgalietis, lai baltietis) sirdīs radusies karsta vēlēšanās, lielas ilgas — atkal saprasties, saprasties savā latvietībā un apkampties kā jau brāļiem, kas tik ilgi maldināti un nu reiz maldus nokratījuši kā putekļus no svārkiem, skatās viens otrā kā latvietis latvietī.

Tāpat plaša īsti sākās ar to, ka viena daļa no Latvijas piederēja Polijai (vēlāk Krievijai) un turējās pie katoļu baznīcas, bet otrā daļa piederēja zviedriem un vāciešiem un turējās pie luterāņu ticības. Bet arī šē minētais vēl ilgi bija vairāk virspusē; pati tauta turpināja dzīvot pa vecam — ar savu labumu, un latgalietis (t. i. latvietis no poļu Vidzemes) ļoti labi sapratās ar latvieti no zviedru Vidzemes. Augšā minētais sadalījums stiprāk sāka iedarboties tikai 18. g. s. beigās, bet jo sevišķi 19. g. s. sākumā.

Īsi pieminēsim arī dažus citus cēloņus, kas veicināja atsvešināšanos. Tā nav jāpiemirst kaimiņu tautu ietekme (iespaids). Latgaliešiem jau no seniem laikiem kaimiņos bija slavu tautas — krievi, baltkrievi, poļi, ziemeļos arī igauņi, rietumos igauņu radinieki lībieši. Ar šādu tuvāku satikšanos, ar savstarpējām precībām — sākās svešu asiņu, svešu īpašību piejaukšanās. Tiem latgaliešiem, kas tagad saucas par vidzemniekiem, piejaucās igauņu, lībiešu, vācu un zviedru elementi. Bet tiem latgaliešiem, kas arī tagad saucas par latgaliešiem, piejaucās krievu, poļu, pa daļai leišu īpašības. Tam visam bija savas sekas, gan ārējās, gan iekšējās. Vidzemnieka raksturs sāka atšķirties no latgalieša rakstura, kam sekoja atšķirība dzīvē. — Tāpat arī citām latviešu ciltīm savukārt bija savi kaimiņi, kas tās ietekmēja.

Radās vēl daži cēloņi, kas nepalika bez sekām. Tā Latvijas rietumu daļa, kas vēlāk saukta par Baltijas Latviju, bija tuvāk Vakareiropai. Rīga bija tikusi par ievērojamu pilsētu, par tiltu uz Vakareiropu un viņas kultūru. Kas notika Vācijā, Zviedrijā, citās ziemeļu un rietumu Eiropas zemēs, tas drīz vien atbalsojās arī Rīgā un pēc tam pa visu Vidzemi un Kurzemi. Tā tas bija materiālā, tā pa daļai garīgā dzīvē. Turpretī Latgalei bija jāskatās uz Varšavas, Viļņas, pat uz Romas pusi, un no turienes dažreiz atplūda citādas vēsmas, nekā no Rīgas puses. Vēlāk Latgali sāka ietekmēt Krievija, un toreizējās intelliģences skati tika pavērsti uz Pēterburgas pusi.

Sevišķu iespaidu uz Latgales iedzīvotājiem un dzīvi darīja pastiprinātā *k r i e v u i e c e ļ o š a n a*. Jau daudzus gadu simteņus Latgalē meklēja patvērumu tādi krievu cilvēki, kas bija spiesti atstāt savu dzimteni. Šis krievu elements, dažkārt ar stipri apšaubāmām īpašībām, manāmi ietekmēja latgalieša iekšējo dabu, un no tā latgalietis vēl tagad daudzkārt cieš. Lai tikai minam no krieviem mantoto nesavaldīšanos un

izlaidību. Latviski tūrākos apvidos latgalieši no tā brīvi, un tad katram prieks par viņu skaidro latvieša sirdi.

Kad visas latviešu ciltis un novadi 1795. g. bija apvienoti apakš Krievijas varas, tad varēja domāt, ka tuvināšanās atkal sāksies. Bet tā nebija. Baltijā joprojām stipra palika vācu muižniecības vara, turpretī Latgalē un pa daļai Ilūkstes apriņķī īstie valdnieki vēl ilgi bija poļu pani. Tā atsvešināšanās turpinājās tālāk.

Latvijas sadalīšana atsaucās dažādās dzīves nozarēs. Pieminēsim vispirms sekošo. Latvieši pēc savas dabas ir un paliek lieli i n d i v i d u ā l i s t i, viņi mīl dzīvot, domāt un strādāt vairāk katrs par sevi, uz savu roku, bet nevis barā, nevis pulkā. Latviešiem liela tieksme pēc neatkarības un brīvības savā paša dzīvē, lai tā būtu kauču tikai maza saimniecība. Tāpēc latvieši jau no seniem laikiem nav vis dzīvojuši sādžās, kā daudz citas tautas, bet gan atsevišķās mājās vai arī tikai mazos māju pudurīšos — divi, trīs, četras mājas, bet arī tad ne visai tuvu kopā. Šāds dzīves veids attīstīja lielāku pašdarbību un īpatnējāku dvēseles dzīvi. Tāpēc latviešiem tik daudz dziesmu un tik bagāta valoda, un arī tikai tāpēc tik daudz izlokšņu valodā. Vācu un zviedru kungi šo kārtību daudz netraucēja, bet poļu un krievu kungi pamazām vien latgaliešus noveda uz dzīvi s ā d ž ā s, pēc Polijas un Krievijas parauga. Kad sādžas pieauga lielākas, tad radās daudz nevēlamu īpašību. Zemītes palika mazas, zemi vajadzēja sadalīt daudz sīkās šņorītēs. Še saimnieks nevarēja vis darīt tā, kā atzina par labāku, bet visiem sādžiniekiem vajadzēja rīkoties vienādi. Ar laiku sādžā sāka valdīt ne čaklākie par slinkajiem, bet gan otrādi. Sādža bija tā, kas Latgales saimniecisko un līdz ar to arī pārējo dzīvi stipri attālināja no Baltijas Latvijas dzīves.

Baltieši dzīvoja ne tikai atsevišķās mājās, bet vēl ar likumu bija aizsargāta māju zemes sadrumstalošana. Turpretī Latgalē zemnieku jau tā nelielās zemes joprojām sadalīja vēl sīkākās vienībās. Ja tēvam bija trīs dēli, tad zemi varēja dalīt pat trīs daļās. Tā sādžās beidzot ieraugam tik šauras šņorītes, ka tur nevar pat ar vienu ecēšu izbraukt. Kāda tur varēja vairs būt saimniekošana! Tāds saimnieks uz savas zemītes nebija ne dzīvotājs ne mirējs. Tā sādžinieka saimnieciskai nebrīvībai pievienojās nabadzība. Nabadzība rādīja savas nepievilcīgās sekas.

Krievu laiks mūsu tautas novadus nevienoja arī tāpēc, ka nebija viscaur vienādas l i k u m d o š a n a s. Baltijā daudzas reformas ieveda ātrāk un citādā garā nekā Latgalē, kas skaitījās pie Vitebskas guberņas un uz ko attiecas Iekšējās Krievijas likumi. Tā dzimtbūšanu Kurzemē atcēla jau 1817. g., Vidzemē 1819. g., bet Latgalē tikai 1861. g. Lauku pašvaldībām Baltijā bija sava nozīme, tur arī zemnieks varēja darīt daudz laba sava pagasta interesēs. Bet Latgales pagastā valdīja krievu valdības iecelts ierēdnis, kam nerūpēja pagasta labums.

Jo sevišķi liela nozīme bija s k o l u r e f o r m a i. Jau pagājušā gadu simta vidū, kad Latgalē uz laukiem nebija gandrīz vai nevienas skolas, Vidzeme, Kurzeme un Zemgale pārklājās ar plašu tautskolu tīklu, un skolas mācība bija visiem obligātoriska. Baltijas tautskolu atbalstīja arī turienes muižniecība un garīdzniecība, turpretī Latgalē poļu pani par šo lietu neinteresējās, arī garīdzniecībai bija mazāka interese. Baltijas tautskolās līdz pat pārkrievotāšanās laikiem (ap 1890. g.) mācības valoda bija latviešu valoda, bet Latgales skolās latviešu valodu piedzīvoja tikai Latvijas valsts laikā. Latgales skolās valdīja krievu gars, un par sarunāšanos latviešu valodā, pat brīvdzīvē, skolēniem kāra kaklā kauna zīmi ar uzrakstu „latyš”. Krievu skolotāji latvieša vārdu centās padarīt par kauna vārdu.

Svarīgu lomu spēlēja arī g r ā m a t a s un l a i k r a t i. Baltijas Latvijā visi, kas bija sasnieguši skolas gadus, jau prata lasīt, liela daļa arī rakstīt. Turpretī Latgalē lasīt pratēju nebija visai daudz. Še pievienojās vēl viens nelaimīgs apstāklis: baltiešu rakstos bija ieviesušies g o t u (vācu) burti un rakstība, turpretī latgaliešu grāmatas

Latīņu burti un poliska rakstība. Šī lieta (kur atkal paši latvieši nebija vainīgi) latviešus savukārt dalīja divās grupās. Baltijas latvietis neprata lasīt latgalieša grāmatu, un latgalielis nevarēja lasīt baltieša grāmatā. Latgalē nebija, kas iemācītu gotu burtus, jo skolās latviešu valodu nepielaida, bet mātes un tēvi labi, ja kaut cik prata ierādīt savā vecajā latīņu burtiem iespiestā grāmatā. Šai šķiršanai bija ļaunas sekas. Baltiešiem iznāca laikraksti un žurnāli, iznāca daudz grāmatu dažādās nozarēs, bet latgaliešiem tas viss bija nepieejams. Līdz pat jaunākiem laikiem Latgale apmierinājās tikai ar nedaudz garīga satura grāmatām.

Beidzot mums jārunā par vienu no vissvarīgākiem tautas daļu nesaprašanās iemesliem, jārunā par to, kas mūsu tautu vēl šo baltu dienu daļa divās daļās. Tas ir dialekts jeb latgaliešu izloksnes rakstos. Dialekts sarunas valodā mūs netraucē, jo dialektu ir vairāk. Traucē tas tikai tad, kad parādās arī rakstos, jo izjauc rakstu valodas vienību. Bet kā radās raksti latgaliešu dialektā? Kāpēc nav rakstu tāmnieku dialektā, kauču tas no vispārējās mūsu rakstu valodas atšķiras vēl vairāk nekā latgaliešu izloksnes?

Kad nu latviešu valodā bija novērojami vairāki dialekti, tad arī pirmie rakstītāji atdūrās uz šo jautājumu: kurā dialektā rakstīt? Viņi izvēlējās vidējo dialektu, ko runāja ne tikai Zemgalē, bet arī Vidzemes lielākā daļā, tātad no Tukuma un Bauskas sākot — līdz pat Valmierai un Valkai. Livonijas lielākā pilsēta — Rīga — arī iekrita šī dialekta robežās. Šai vidus dialektā, kas tagad saucās par latviešu rakstu valodu, sarakstītas pirmās latviešu grāmatas, vienalga, lai tās bija katoļu vai luteru. Ordeņa valsts laikā, kad visā Latvijā valdīja katoļu baznīca, blakām vācu un latīņu valodai rakstos un baznīcā lietāja vidus dialektu, arī Latgales baznīcās. Vidus dialekta izvēle bija parocīga tai ziņā, ka labāk varēja saprasties ar saviem kaimiņiem — ar tāmnieku dialektu Kurzemē un ar latgaliešu dialektu Latvijas austrumu galā.

Pirmā latviešu grāmata — katoļu katehisms, kas iespiests Viļņā 1585. g. — sarakstīts vidus dialektā, lai arī rakstību ietekmējusi poļu ortografija. Tāpat turpmākās katoļu grāmatas parādījās vidus dialektā — tagadējā latviešu vispārējā literātūras valodā, bet nevis latgaliešu dialektā. Tikai 1753. g. ieraugām pirmo grāmatu, kas jau ne tikai rakstībā, bet arī izrunā turas pie latgaliešu dialekta. Tas ir tā sauktais Asūnes evaņģēlijs. Ar to ir teikts, ka latgaliešu dialekts rakstos pastāv tikai 181 gadu. Pirms tam visi latviešu katoļi turējās pie grāmatām, kas sarakstītas vispārējā latviešu rakstu valodā.

Kā ieradās latgaliešu dialekts arī rakstos? Lieta ļoti vienkārša. Kad senā Vidzeme bija sadalīta un austrumu daļa — Latgale pievienota Polijai, tad latgaliešu sakari ar vidzemniekiem gandrīz pavisam izbeidzās. Katoļu garīdzniecība gan vēl joprojām lietāja tās latviešu katoļu grāmatas, kas bija iespiestas „Rīgas un Jelgavas mēlē”, arī mācības baznīcā vēl ilgi sacīja tai pašā valodā. Bet ar laiku — pēc vairākām paaudzēm, pēc vairāk kā simts gadiem — vecās grāmatas izbeidzās, vecie baznīckungi apmira. Darbā stājās jaunākās paaudzes, kas ar Baltijas dzīvi nebija nekādos sakaros. Poļu tautības garīdzniekiem un citiem, kam būtu bijusi darīšana ar rakstiem un grāmatām, trūka tās čaklības, lai pareizu latviešu valodu mācītos no grāmatām. Vispār šie poļu tautas dēli, kas darbojās Latgalē, bija dzimuši un auguši Polijā un tāpēc ļoti vāji prata latviešu valodu, un cik prata, to prata tikai latgaliešu dialektā, jo bija mācījušies no sarunas, bet ne no grāmatas. Tā bija pienācis laiks, kad Latgales baznīckungi prata tikai dialektu. Kad nu pagadījās čaklāks baznīckungs, kas gribēja arī grāmatu sarakstīt vai tulkot, tad viņam parocīgāk bija to sarakstīt latgaliešu dialektā, ko viņš, kauču polis būdams, kaut cik prata. Tā radās

1753. g. iespiestā pirmā latgaliešu grāmata. Pēc laika tai sekoja citas, un tā dialekts ieviesās arī rakstos.

Mums jāzina vēl sekošais. Baltijas latviešiem garīgos rakstus gādāja vācieši. Svešas tautas cilvēks nekad nevar pietiekoši labi izprast latviešu valodas garu. Tā baltiešu rakstos ieviesās daudz vācu gara. Un kad latgaliešu rakstus bija saņēmuši savās rokās poļu baznīckungi, un arī labi neprazdami latviešu valodu, tur ievadīja daudz poļu gara, tad beidzot iznāca, ka plaša starp vidus dialektu un latgaliešu izloksnēm plētās arvien plašāka. Palasait tagad kādu vecu latgaliešu grāmata: cik ļoti daudz tur piejaukts poļu vārdu un kā vārdu kārtība teikumā tikusi stipri poliska. Dažu vietu latvieša cilvēks nemaz nevar saprast, tik tāļu tur sabojāta latviešu valoda. Grāmatu valoda, diemžēl, darīja savu iespaidu uz sarunas valodu, un tā latgaliešu izrunu attālināja jo vairāk, un saprašanās ar baltiešiem tika jo grūtāka.

Šajos valodas bojāšanas nedarbos paši latvieši nav vainīgi. Latviešiem, tiekot pie izglītības, bija daudz darba, lai kaut cik nolīdzinātu svešo kungu rakumus mūsu valodas druvā. Viss vēl nav nolīdzināts. Vēl labu laiku būs jāstrādā, kamēr likvidēs poļu un krievu ietekmi latgaliešu dialektā, un vāciešu iespaidu baltiešu valodā un rakstos. Likvidējot svešo — latviešu valoda tiek skaidrāka un mīļāka, un arī plaša starp tautas daļām samazinājas.

Tagad jautāsim: kā izturējās latgaliešu jaunā intelliģence šajā dialekta jautājumā? Vai jaunie skolotie latgalieši saprata, ka dialekta parādīšanās rakstos ir tikai 18. g. s. poļu tautības garīdznieku nevīžības sekas? Vai jaunie skolotie latgalieši saprata, cik nevēlama ir skaldīšanās arī rakstu valodā? Jaunie šo lietu vēl pienācīgi nesaprata; bet viņi nav vainīgi. Mēs zinām, ka pirmā latgaliešu intelliģence izglītību ieguva krievu skolās, kur par latviešu vajadzībām nekas netika teikts. Tad jau drīzāk krieviskā un poliskā skola audzināja tikai aizspriedumus un naidu pret Baltijas latviešiem un viņu sasniegumiem saimniecībā un kultūrā. Jaunā latgaliešu intelliģence, kas nobrieda Pēterburgas skolās, tikai pa daļai izprata savas latviešu tautas vajadzības, tāpēc arī tur radās separātiski centieni. Radās cilvēki, kas apzinīgi nostājās pretī pagātnes kļūdu izlabošanai, atzīdami par pamatu un likumu to, kas patiesībā bija tikai dažu sveštautiešu nedarbu un slinkuma sekas.

Tālredzīgākie Latgales dēli tomēr jau krievu laikos sapņoja par visu Latvijas novadu apvienošanu vienā pārvaldes vienībā un par visu latviešu cilšu apvienošanu vienā vienīgā latviešu tautā — ar vienu nosaukumu, ar vienu rakstu valodu, ar vienādu nākotnes ideālu. Ja arī tautas masas turpmāk runās izloksnē, tam nav ļaunu seku; tikai rakstu valodai jābūt kopējai, lai nešķeltos intelliģence, lai nešķeltos spēki, lai būtu šī saite kā stiprākā tautas vienotāja. Šos ideālus tolaik neizdevās izvest dzīvē. Tam ceļā stājās jau minētie latgaliešu separātisti, pastāvīgi uzsvērdami to, kas mūs šķīr un šķel, bet noklusēdami to, kas mūs vieno. Šie separātisti ar laiku sāka runāt par īpašu „latgaļu tautu”. Viņu padoms bija: nevajagot iet roku rokā ar citiem latviešiem; baltieši esot latgaliešu ienaidnieki.

Ardošām tendencēm neapzinīgās ļaužu masās parasti lielāks iespaids, tāpēc arī šādām separātistu runām bija daudz piekritēju. Mēs taču nevaram prasīt, lai katrs zemnieks vai strādnieks jau gaiši saprastu visas tautas vajadzības. Tā tautā iepotēja naidu pret „čyulim” (tāpat kā pret „čangaļiem” ārpus Latgales), un tā šis grēka darbs vēl šodien nav nolīdzināts. Partiju laikos, kad visi gribēja būt politiķi, katram rūpēja dabūt plašas tautas masas savā pusē, un to tad mēģināja panākt ar citu latviešu apmelošanu un nonicināšanu. Tā arī intelliģence aizrāvās līdzīgu masu neapzinīgajiem instinktiem.

Polītiskās partijas latviešu dzīvē ienesa daudz naida. Latgalei vajadzēja vēlēt savus pārstāvjus Satversmes sapulcē un pēc tam Saeimā. Pēc deputāta goda un

varas kāroja cilvēki no visādām aprindām. Lai tiktu Saeimā, dibināja partijas un laikrakstus, rīkoja sapulces. Polītiķi saldām mēlēm daudz runāja par klausītāju vajadzībām, slavēja savu partiju un sevi, bet nonicināja citus. Sevišķi izdevīgi latgaliešu sapulcēs bija apstrādāt baltiešus. Ikviens latgaliešu partiju runātājs gribēja pierādīt, ka pie visām nebūšanām un bēdām vainīgi baltieši. Ja latgaliešiem mazas zemītes — baltieši vainīgi, ja Latgalē uznāca neraža — baltieši vainīgi, ja arī latgaliešiem jāmaksā nodokļi — baltieši vainīgi. Visur baltieši vainīgi. Šie polītiķi pavisam aizmirsā tos labumus, ko Latgalei devusi mūsu kopējā Latvijas valsts. Viņi aizmirsā, ka tūkstošiem latgaliešu bezzemnieki dabūjuši zemi — j a u n s a i m n i e c ī b a s, viņi aizmirsā, ka tūkstošiem mazzemnieki dabūjuši z e m e s p i e g r i e z u m u s. Viņi aizmirsā, cik daudz Latvijas laikā celtas s k o l a s, cik s l i m n ī c a s, kā izlaboti sliktie krievu laika ceļi, ka p a š v a l d ī b a nodota pašu latgaliešu rokās. Un daudz, daudz citus labumus, ko latgalieši tagad bauda, viņi ar nodomu piemirsa, lai tikai runātu par ļaunumu un saceltu ļaužu sirdīs naidu un nemieru. Šie partiju runātāji aizmirsā, ka viss tas labums, ko viņi paši nu bauda, viņiem ir tikai tāpēc, ka nodibinājusies patstāvīga Latvijas valsts un ka arī Latgale tur ieiet kā neatdalāma sastāvdaļa. Krievu laikos latgalieši par tādām brīvībām nevarēja vis domāt. Tikai Latvijas valsts bija tā, kas verdzībā, nabadzībā un tumsībā nospiesto latgalieti sāka pacelt par brīvu un pilntiesīgu cilvēku, kas var justies nu drošs savā dzimtenē un būt latvietis, un var turēties pie tās ticības, pie kuŗas viņš pats grib. Tikai Latvijas valsts laiks deva iespēju arī latgaliešiem piedalīties valsts likteņa noteikšanā! Nu Latgalei bija savi ministri valdībā, nu latgaliešu vajadzībām vienmēr piegriezta tik lielu vērību, kādu senāk ne sapnī nevarēja iedomāties. Nevienā citā zemē tādēļ arī nav redzams tik liels progress, kā Latgalē pēdējos piecpadsmit gados. Visu to latgaliešu partiju vīri negribēja saprast, bet tikai runāja par naidu un šķelšanos. To pašu viņi rakstīja savās avīzēs. Tā partijas latviešu godīgai un mierīgai sadzīvei nodarīja daudz posta. Paldies Dievam, nu partiju laiks beidzies.

Polītisko partiju laikā bija pavisam grūti pateikt taisnīgu vārdu, īpaši Latgalē, un jo sevišķi latgaliešu un baltiešu attiecību jautājumā. Ja kāds bezpartejiskāks un drošāks latgalietis ieminējās kaut ko labu par saviem tautas brāļiem Vidzemē vai Kurzemē, tad pretinieks tūlīt sāka kliegt: „Ļauteņi, ļauteni, jys jir pōrsadevīs čyuļim”. Katru darbinieku, kas nedziedāja partijas dziesmiņu, nosauca par čyuļu kalpu. Varēja uzstāties sapulcē ar vispatiesīgāko runu, varēja runāt sirsnīgi un taisnīgi, bet ja tas nepatika kādam no latgaliešu partiju vīriem, tad viņš slējās stāvus un kļiedza: „Cilvēceņi meiļi, vai tad jyus nasaprūtīt, ka tys cilvēks jyus grib par ļutarim pataiseit?” Un neapzinīgais ļaužu bars, kas skraidīja pa sapulcēm, šādiem vārdiem tūlīt noticēja. Bet nu vairs nepietiek ar partiju vīru runām, nu visiem pašiem jāmeklē, kur patiesība, kur taisnība. Tagad vajaga visiem saprast, ka naida sēšana mūsu tautai atnes tikai postu, tikai ļaunu, padara to nespēcīgāku, lai varētu mūsu zemē nostiprināties ienācēji cittautieši. Mums vajaga saprasties, strādāt kopīgiem spēkiem, tad būsīm vienmēr kungi savā dzimtajā zemē.

Vēl šur tur Latgalē atgadīsies kāds vecmodīgāks b a z n ī c k u n g s, kas domā, ka latgaliešu tuvināšanās baltiešiem varot kaitēt katoļu ticībai. Tādām domām nav pamata. Kurzemes, Zemgales un Rīgas latviešu katoļi ir tādi paši katoļi kā Latgalē, tikai ar to labo īpašību, ka viņi ļoti labi sadzīvo ar tiem latviešiem, kas turas pie citas ticības. Tur plaisu nemaz nejūt, visi — lai tas katolis, lai tas luteris vai kāds cits latvietis — visi runā vienu un to pašu valodu un visi turas pie viena un tā paša ārējās dzīves veida.

Atgadās vēl arī skolotāji, kas saka: ja mēs apvienojamies ciešāk, tad mums, skolotājiem, būs jāiemācās labāk latviešu valoda. Tā ir, bet tāpēc jau viņš ir skolotājs, lai prastu labi latviešu valodu un lai viņš pareizi to mācītu mūsu bērniem. Tikai ar labu latviešu valodas prāšanu varēs dabūt labākas vietas tie, kas grib maizi pelnīt ārpus savas tēva sētas, ārpus Latgales. Turpretī tie skolotāji, kas jau tagad labi prot mūsu tautas vispārējo rakstu valodu, neceļ nekādus iebildumus pret dialekta atstāšanu ārpus skolas un rakstniecības.

Lielais zemnieku pulks, kas nav apmuļķoti partiju sapulcēs, saprot, ka tikai vispārējās latviešu valodas iemācīšanās skolās dod labumus. Tiem skolēniem vieglāk tikt augstākās skolās, tiem vieglāk kaņģdienestā, tie drīzāk dabū nodarbošanos, tie jūtas pa visu Latviju kā mājās. Cik sava dialekta — sava apvida izloknes — vajaga sarunai pašu starpā, to katrs latgaliešu bērns jau mājā prot. Tāpēc skolai jā māca vajadzīgās zināšanas, bet nevis jādanco pēc bijušo politikāņu un separātistu stabules. Jau daudzi pagasti Latgalē izteikuši vēlēšanos, lai skolās māca tikai vidus izlokni — vispārējo rakstu valodu. Gan šos zemniekus mēģinājis atrunāt dažs izbijušais politiķis, bet tas viņam nav izdevies. Zemnieks saprot labāk skolas īsto uzdevumu, nekā „politiķi”.

Latgales iedzīvotāju starpā vēl pagadās tādi apmuļķoti vai ar pārspīlētiem solījumiem nopirkti cilvēciņi, kas musina ļaudis skatīties pāri Latvijas robežām, iestāstīdami, ka kaimiņu valstīs esot labāka dzīve. Daži norāda uz Polijas pusi, daži uz Krieviju. Bet vajaga būt pavisam stulbam, lai nesaprastu sekošo. Par Poliju: tur vēl valda pani, muižnieki, tie paši pani, kas arī Latgali valdīja trīssimts gadus, spieda mūsu vectēvus vergot un beigu beigās Latgali kultūras ziņā novilkā daudz zemāk par pārējo Latviju. Polijā muižas nav sadalītas jaunsaimniecībās, un ja Latgalei gadītos nelaime pakļūt zem Polijas, tad visas jaunsaimniecības un zemes piegriezumi būtu jāzaudē, jo atgrieztos vecie panu laiki, kad latviešu zemnieks bija tikai pazemīgs un nožēlojams kalps. — Bez tam tikai aklais neredz, ka Latvija ieved katru gadu daudz laukstrādniekus no Polijas. Un cik priecīgi tie poļu puisi un meitas, kas dabū šē Latvijā darbu un maizi. Cik novārguši un noplīsuši viņi pavasarī šurp atbrauc, un kā labi atkopusies un pieklājīgi apģērbušies viņi rudenī brauc atpakaļ uz savu Poliju. No tā vien redzam, ka zemniekam un strādniekam Polijā daudz grūtāka dzīve nekā Latvijā.

Otrā grupiņa velk uz Krievijas pusi. To dara tie, kam nav nekā ko pazaudēt un kas grib izmēģināt laimi citos, nezināmos apstākļos. Bet kam ir pašam savs zemes stūrītis, kam ir sava manta, kam dārga sava valoda un sava ticība, tas nekad neilgosies Krievijas apstākļū, ja tikai tam cilvēkam kaut cik saprašanas galvā un dzīva sirds krūtīs. Tas teiks: Lai arī šē, dzimtenē, man savs darbs un daža laba grūtība, bet es esmu patstāvīgs, es esmu brīvs, es daru ko es gribu un kā es gribu. Es šē neesmu vergs tai lielajā jaunlaiku muižā, ko Krievijā sauc par kolchozu. Uz Krieviju skatās tie, kas grib stāties pie kopējas siles, lai arī šī sile būtu patukša. Bet latgalietis — latvietis — mīl savrupību un tīrību. Latvietis saka: Kopējā cūka nebarojas, kopējs darbs ne visur veicas. Ja kur vajaga sabiedrotu spēku, tur arī latvieši saiet biedrībā, saiet talkā un padara šo darbu. Bet pārējā laikā latvietis grib būt pats par sevi un strādāt un domāt par sevi. Tāpēc jau arī latviešos bija tik liela piekrišana muižu sadalīšanai jaunsaimniecībās un sādžu izdalīšanai viensētās. Bez tam īsts latgalietis nekad necietīs savas ticības apspiešanu un savas valodas ierobežošanu, kā tas notiek Krievijā.

Latgalei un latgalietim nekur nevar labāk būt, kā mūsu mīļās Latvijas valsts sastāvā. Tas ir tik skaidri kā divreiz divi ir četri. Kamēr Latgale piederēja pie Polijas, tikmēr viņa bija tikai tāla un puspiemirsta provincīte. Varšava bija tālu, un Varšavas

kungiem — poļu paniem — tikai tik daudz bija intereses, lai Latgales muižām būtu lielāki ienākumi. Tāpēc zemniekus izsūca līdz pēdējam, nemaz nedomājot, ka latvietis ir cilvēks un arī viņam gribas dzīvot pārtikuša un gaiša cilvēka dzīvi. Zem Polijas dzīvodama Latgale palika tumsā un nabadzībā, palika tālu iepakaļ savām māsām Vidzemei, Kurzemei un Zemgalei.

Tāpat bija, kad Latgale piederēja Krievijai. Arī tad mūsu zemīte bija tikai daļa no Vitebskas guberņas, par ko Pēterburgā daudz nedomāja. Un kad krievu valdnieki dabūja zināt, ka šai apvidū dzīvo katoļu ticības latvieši, tad viņi pavēlēja šos ļaudis pataisīt par krieviem un piegriezt krievu ticībai. Un uzlika daudz citas nebrīvības: latviešu katoļiem nebija brīv būt par skolotājiem, latgaliešiem nebija brīv turēt pat savas dziesmu un lūgšanu grāmatas, un tās vajadzēja paslepen ievest no ārzemēm. Paskoloti latviešu dēli neatrada darbu un maizi dzimtenē, tiem vajadzēja aizklīst svešumā.

Paldies mīļam Dievam, tie laiki ir pagājuši. Nu latvietis savā tēvu zemē atkal var justies kā cilvēks, var justies kā savā zemē, var dzīvot kā latvietis, var brīvi runāt savu valodu un turēties pie tās ticības, kas viņam labāk patīk. Tikai Latvijā latvietis ir pilnīgi brīvs un laimīgs.

Poļu un krievu laikos Latgale bija ļoti novārgusi, tikpat kā slimnieks, kas pamests bez kopšanas. Nu — pievienodamās savām māsām — Vidzemei, Kurzemei, Zemgalei — viņa sāk atkal atkopties, sāk atveseļoties, sāk iekrāt sev mantu un gara gaismu, sāk palikt gaišāka un labāka. Paies vēl gadu desmit — divdesmit, un skaties: Latgale būs līdzīga citiem Latvijas apgabaliem. Lai tikai padomājam, ka nav vēl pagājuši ne piecpadsmit gadi, ka Latgalē īsti savienojās ar savām māsām. Dzīves gaitā piecpadsmit gadi nav nekas liels. Bet tomēr cik daudz jau ir panākts, cik daudz padarīts. Lai tikai iedomājamies, cik daudz tūkstošiem latgaliešu bezzemniekiem ir iedota zeme, un tie nu ir tikuši par saimniekiem. Un cik daudziem mazsaimniekiem ir piegriezti jauni zemes gabali, un nu viņi būs lielāki saimnieki. Ļoti svarīga lieta arī sādžu sadalīšana viensētās. Tagad, kamēr pārcēlās, šādas tādas grūtības un izdevumi, bet vēlāk būs pavisam labi. Viensētā čaklais un rūpīgais zemnieks varēs strādāt tā, kā viņš pats grib, un nevajadzēs skatīties uz slinko kaimiņu.

Daudz citus labumus Latgale ieguvusi pa šiem piecpadsmit gadiem. Paskaitaties tikai, kādi nu c e l i. Krievu laikā pat pa pirmās šķiras lielceļiem nevarēja izbraukt, lauzām ratus un bendējām savus zirdziņus. Bet nu jau daudz tādu ceļu, ka brauc tikpat kā pa galdu. —Ļoti lielas pārmaiņas notikušas ar skolām. Kādas gan bija tās skoliņas krievu laikā un ko tur mācīja? Negribas pat atminēties. Bet nu skolu liels skaits, un daudzas no tām lepnas kā pilis. Un skolās skolotāji latvieši, un mūsu valodai un mūsu ticībai tur nu pilnīga goda vieta. Latvietis var no visas sirds par to nopriecāties.

Latvijas valsts laikā Latgale saņēmusi vēl daudz citus labumus, ko šie nebūs jāuzskaita. Pieminēsim vēl tikai sekošo. Krievu laika pēdējos gados no latgaliešiem bija tikuši līdz a u g s t s k o l a i tikai nedaudz vairāk par desmit cilvēkiem. Studētos latgaliešus varēja saskaitīt uz rokas pirkstiem. Bet tagad — kad Latvijai universitāte un kad latgaliešos atmodināta kāre pēc augstākas izglītības un paši Latgales iedzīvotāji turīgāki, nu jau augstskolās tuvu pie 400 latgaliešu jaunekļu un jaunavu. — Un otrs fakts: krievu laikā starp Latgales katoļ u b a z n ī c k u n g i e m tikai pieci vai seši bija latvieši, mūsu pašu dzimtenes dēli. Visi pārējie bija sveštautieši: poļi, leiši, baltkrievi. Bet tagad jau lielākā daļa īstu latgaliešu, un laba daļa no tiem mācījušies Latvijas katoļu teoloģiskajā augstskolā. Šie labumi panākti tikai tāpēc, ka Latvijas valsts deva iespēju nodibināties Rīgas archidiēcēzei ar pašu archibīskapu latvieti priekšgalā.

Vispār — nu Latgale nav vis vairs tālu un pusaizmirsta provincīte, bet Latvija s trešā zvaigzne. Tagad līdz kultūras centram nav vairs tik tālu, jo Rīgu arī latgalietis sasniedz nedaudz stundās. Tāpēc Latgalē vērojams tik liels progress, kā reti kuŗā citā zemē. Latgale ātriem soļiem tuvojas turības, izglītības un latviskas apziņas augstam stāvoklim.

Taisnība gan, ka lielai daļai Latgales iedzīvotāju dzīve nav viegla. Bet vai tad pasaulē jel kur tagad ir viegla dzīve? Kādreizējā maizes klētī Krievijā miljoniem cilvēku mirst pusbadā. Vācijā tāpat miljoniem cilvēku staigā pustukšiem vēderiem. Polijas strādnieki kārot kāro tikt Latvijā un še kaut ko nopelnīt. Pat bagātajā Anglijā un vēl bagātākajā Amerikā bezgala daudz nelaimīgu bezdarbnieku. Paldies Dievam, pie mums badā neviens nemirst. Kad iemācīsimies kārtīgāku saimniekošanu, kad atmetīsim lielākos netikumus, kā dzeršanu, slinkošanu, savstarpēju nesaticību, tad mūsu dzīve iekārtosies tā, ka pat labākās ārvalstis ar mums nevarēs sacensties. Latvietis panāks labas un laimīgas dzīves nodibināšanos, jo pēc savas dabas arī Latgales latvietis ir tāds pats darba mīļotājs, centīgs un sapratīgs cilvēks.

Sāk jau samazināties un ar laiku pilnīgi izzudīs arī nesaprašanās starp brāļiem — latgaliešiem un baltiešiem. Sākam jau visi saprast, ka latviešu tautas manta, gods un viss, kas mums ir, tāpat pieder vieniem kā otriem. Mums visiem pieder mūsu skaistās tautasdziesmas, mums visiem pieder jaunākie sasniegumi latviešu mākslā, rakstniecībā, zinātnē, saimniecībā, politikā. Mums visiem ir viena kopīga māte — Latvija, un tā par mums visiem gādā. Tagadējā valdība ar tautas un valsts vadoni Dr. Kārli Ulmani priekšgalā rūpēsies vienlīdzīgi par visu novadu un visu latviešu cilšu labumu. —

Lasīsim šo grāmatiņu un apdomāsim, kas te rakstīts. Mums vajaga pašiem pārdomāt visu to un nevis akli noticēt, ko partiju vīri mums iestāstīja un ko viņi rakstīja savos laikrakstos. Partiju vīriem rūpēja salasīt vairāk balsis savai partijai; viņiem rūpēja savas partijas un pašu labums, bet nevis visas tautas un visas valsts labums. Partijas sauca uz naidu un šķelšanos, bet kad mēs paši labi visu apdomājam, tad saprotam un atzīstam, ka mums vajadzīga saprašanās un savienošāns.

Kad tā būsīm vienojušies, tad kļūsim stiprāki kā latvieši, tad nebūs vairs starp mums to neprātīgo latviešu, kas savā starpā un savā mājā runā vēl s v e š u v a l o d u, vai nu krieviski vai poliski, un tā nodara kaunu sev pašiem un visai mūsu latviešu tautai. Mums vajaga saprast, ka paša Dieva prāts ir, lai latvieši turētos kā latvieši, jo Viņš mūs pasaulē laidis kā latviešus. Ja kristīgais bauslis pavēl godāt savu tēvu un māti, tad tas pavēl arī savu tautu un valsti godāt un mīlēt, jo tauta, mūsu latviešu tauta — ir mūsu māte un mūsu tēvs, un mūsu Latvijas valsts tāpat ir mūsu māte un mūsu tēvs, kas mūs mīl un sargā. Tāpēc, latvieti, ja tu atraujies no savas valodas, citu valodu runādams, tu nogrēko pret Dieva gribu, tu izdari grēka darbu, tu nonicini paša Dieva iestādījumu. Turēsimies cilvēku un Dieva priekšā par latviešiem, un tad mums labi klāsies virs zemes.

Būsīm visi latvieši, būsīm labi Latvijas pavalstnieki, darīsim katrs savu pienākumu, strādāsim ražīgu darbu, izdaiļosim savu dzīvi — un pār mūsu galvām mirdzēs vienmēr mūžīgās Latvijas saule.